

Kungen och kulturen

På sin sjuttiårsdag mottog kungen över fem miljoner kronor (summan beräknas stiga till sju miljoner), hopbragta genom en nationalinsamling och avsedda för kulturella ändamål. I samband härmed fastställde monarken stadgar för den nya kungafonden. Dess syfte angavs vara "befästande och främjande av svensk kultur". Såväl kapital som avkastning skulle kunna tas i anspråk för detta syfte. "Bidrag från fonden utdelas oberoende av ansökan, och det blir kungen själv som beslutar om medlens användning i anslutning till fondens ändamål." Den första utdelningen ur fonden, på 75.000 kronor, skedde dagen före julafton; stipendiaternas namn meddelades, men uppgifter gavs inte om de summor de erhölet.

Vid tidigare nationalinsamlingar till monarken har en helt annan ordning tillämpats vid medlens användning. Koning Gustaf V:s jubileumsfond av år 1928 och 80-årsfonden av år 1938, båda avsedda för medicinska ändamål, har från början handhåfts av skilda organ, sammansatta av sakkunniga personer med rätt att besluta om avkastningens användning. Fullständiga uppgifter om fondernas bruk har regelbundet offentliggjorts.

Det synes obestridligt att denna tidigare tillämpade form för kungafondernas skötsel är bättre än den i det senaste fallet anlitade, ja, att denna sistnämnda form är olämplig. Möjligen kan invändas att de medicinska syften som genom de tidigare insamlingarna skulle tillgodoseas var alltför svåra att behärska för gåvans mottagare, medan den svenska kulturen i största allmänhet lättare kan överblickas. Vid någon eftertanke är emellertid det ohållbara i en sådan tankegång uppenbart; trots att kungen är intresserad av och kunnig i kulturfrågor, kan han självfallet inte — lika litet som någon annan — ensam ha tillräcklig kännedom om de behov, önskingar och möjligheter som här föreligger.

Huvudsaken är emellertid en annan. Insamlingen och gåvan har en officiell karaktär. Stats- ämbetsmän, höga och låga, har å ämbetets vägnar deltagit i propagandan för insamlingen. Den har främjats genom rent statliga åtgärder, såsom prä-

ling av mynt, tryckning av frimärken, distribution av särskilda lyxblanketter för telegram — för att inte tala om den intensiva bearbetningen i radion. Det är ingen överdrift att säga att massor av givare sett det som en skyldighet, ämbetsmannamässig eller konventionell, att lämna bidrag; olika företag har rent av fått anmaningar beträffande de belopp som de anständigtvis bort lämna. Det är här fråga om en insamling till en person i hans egen skap av statschef, inte om gåvor från meningsfränder eller vänner. Självfallet borde då vara att gåvan begagnades under förmedling av namngivna, sakkunniga och ansvariga personer på skilda områden och att fullständiga redogörelser lämnades för denna förvaltning. Om personliga ynnestbevis eller om "kastpengar" som vid forna kröningar borde inte vara tal.

Att kungen handlat efter bästa förstånd och samvete betvivlas inte, ej heller att han söker råd på kompetent håll i särskilda fall. Mot den utdelning som hittills skett kan ingen annan kritik riktas än att den kännetecknas — vilket med ett sådant förfarande är ofrånkomligt — av en viss godtycklighet. Men det borde vara klart att den hittills brukade ordningen blott kan vara ett kort provisorium. En summa hopbragt på detta sätt, av en storlek som har få motsvarigheter i svenskt kulturliv, måste användas under normal kontroll och normala garantier. Riksdagen och regeringen diskuterar ingående anslag av vida lägre storlek än det här är fråga om. Nyss avisades, för att nämna ett enda exempel, anslagskrav till en rad professorer, från vetenskapligt håll betecknade som oundgängliga, vilka skulle kunna bestridas ur kungafonden; det vore lätt att nämna liknande fall från litteraturens, konstens och den lägre undervisningens fält. Man tycker att kungen själv borde vara den förste att önska en ändring: vilket springande i trapporna, vilka anlitanden av relationer, vilka olustiga former av tiggreri och tacksamhetsbevis blir inte följden av denna anordning! Pengarna till kulturen bör inte betraktas som nådevedermälen.